

فرشته حسنی
دبیر ادبیات شهرستان ابهر

زندگینویسی

اشاره

موضوعات متفاوت نگارش، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در تدریس هر یک از این موارد، هر دبیر ادیبانی، راهکار و روش تدریس به خصوصی دارد که طی سالیان تدریس خود، هر کدام از آن‌ها را ارزیابی می‌کند و دست آخر بهترین روش را که بیشترین نتیجه را داده است، انتخاب و پیش می‌گیرد. به نظر بنده، در جلسات گروه‌های آموزشی که هر چند وقت یک بار در اداره و با حضور دبیران ادبیات تشکیل می‌شود، باید دروس متفاوت نگارش به بحث گذاشته شوند و راهکارهای متنوع ارائه‌ی مطلب از همکاران خواسته شود تا سرگروه‌های آموزشی، روشی را که مطلوبیت بیشتری دارد، به صورت روش پیشنهادی، در اختیار دبیران سایر مدارس قرار دهند. البته در صورت پذیرش روش و اجرای آن، نتیجه به گروه‌های آموزشی گزارش شود تا محاسن و معایب احتمالی آن بررسی و معایب برطرف و محاسن تقویت شود.

درک مفهوم انشا

وقتی دانش‌آموز بداند که انشا به معنی آفریدن است، آفریدن جمله‌هایی که حاصل افکار و احساسات درونی ما راجع به موضوع خاصی است، فکرش را به کار می‌اندازد تا بهترین جمله‌ها را از خود به نمایش بگذارد و شنونده را سرشوق آورد تا صحبت‌هایش را گوش دهد. پس به دنبال بهترین عبارات برای ارائه‌ی مطالب خود می‌گردد و می‌کوشد تا حد امکان، جملاتش را از نظر نگارشی و دستوری نیز از اشکال خالی سازد.

امروزه در آموزش و پرورش کشورمان، بحث خلاقیت، از مهم‌ترین دغدغه‌های مسئولان به شمار می‌رود. اما کمتر به این موضوع پرداخته‌ایم که یکی از ابعاد خلاقیت، خلاقیت در زمینه‌ی نوشتن است. متأسفانه، درس انشا در بعضی از مدارس کشور جدی گرفته نمی‌شود؛ در حالی که انشا هم یعنی خلاقیت. از این رو، در نوشته‌ی پیش رو، راهکارهایی برای ارتقای انشانویسی ارائه شده است.

الزامات هر انشا

در هر نوشته، مطلب و موضوع که نمایانگر افکار و اندیشه‌ها و مشاهدات نویسنده است و عقاید و نظرات او را نشان می‌دهد، رعایت بعضی از نکات ضروری و الزامی است که عبارت‌اند از:

۱. داشتن مقدمه؛ ۲. فکر کردن درباره‌ی موضوع؛ ۳. صحیح و ساده نوشتن؛ ۴. مختصر و مفید بودن؛ ۵. علائم نگارشی و دستوری؛ ۶. واضح و روان بودن مطلب [مرعشی، ۱۳۷۲].

راهکارهای معلمان انشا

انشا چیست؟ و چگونه می‌توانیم انشایی قابل بنویسیم؟ انشا تراوشات فکری نویسنده در مورد موضوعی خاص است. حال این که این تراوشات چگونه و با چه فکر و بیانی روی کاغذ جاری شود، به قاعده و قوانینی احتیاج دارد که در

و او را تحسین می‌کنند، ناخودآگاه به سوی آفریدن جملات بهتر کشیده می‌شود و به سوی نوشتن مطالب جالب‌تر سوق می‌یابد. در ضمن، با یادداشت کردن مطالب مفید انشای هم‌کلاسی‌ها، می‌تواند در انشاهای بعدی خود نیز از آن‌ها بهره بگیرد و مطالب خود را نیز پربارتر کند. یک ضرب‌المثل چینی می‌گوید: کم‌رنگ‌ترین جوهرها از قوی‌ترین حافظه‌ها مانا تر هستند. پس سعی کنیم مطالب جالب را در دفترچه‌ی یادداشتی که به همین منظور تهیه کرده‌ایم، بنویسیم تا به هنگام لزوم و احتمالاً فراموشی، از آن‌ها بهره بگیریم.

مطالعه‌ی کتاب برای تقویت انشا

اگر دانش‌آموز بداند خواننده‌ها، دیده‌ها و شنیده‌ها، او را در ارائه‌ی مطالب ارزشمند یاری می‌دهند، می‌آموزد و می‌کوشد همیشه کتاب‌های مفید را بیابد و مطالعه کند. همچنین، هرچه را که می‌بیند، خوب نگاه کند. در نگاه‌هایش نکات جالب را ببیند، صداهای جالب را بشنود و از آن‌چه دیده است، لذت ببرد، به آفریننده‌ی آن‌ها بیندیشد و آرامش بگیرد.

اگر دانش‌آموز متوجه این موضوع شود که هر چیز را فقط با دیدن نمی‌شود، فهمید، می‌آموزد که بعضی مسائل را باید درک کرد و از روابط متقابل افراد باید فهمید که خلق و خوی و درونیاتش چگونه است. پس در رفتار و کردارش دقیق‌تر می‌شود، خود را بهتر و بیشتر می‌شناسد و با شناخت خود، به شناخت پروردگارش نیز دست می‌یابد: «من عرف نفسه، فقد عرف ربه» [نهج‌البلاغه].

برای این کار، احساس نیاز می‌کند؛ نیاز به مطالعه‌ی کتاب‌ها و آثار نویسندگان زبردست. پس، ضمن مطالعه، جملات کتابی را که می‌خواند، با دید بازتری نظاره می‌کند و به قول معروف، به چشم مشتری می‌نگرد. همان‌طور که مشتری سعی می‌کند بهترین جنس را خریداری کند، این خواننده نیز می‌کوشد از آن‌چه می‌خواند، بهترین‌ها را یادداشت کند و کنار جملات خود از آن‌ها نیز مدد جوید و یا حتی عین جملات را با اشاره به منابع، در نوشته‌های خود بیاورد تا شنوندگان ضمن آشنایی با کتاب‌های دیگر، به مطالعه‌ی آن‌ها نیز علاقه‌مند شوند. با این کار، ضمن پربار کردن نوشته‌های خود، به این حدیث نبوی که «علم را با نوشتن به زنجیر بکشید»، جامه‌ی عمل خواهد پوشاند.

وقتی راجع به موضوعی انشا می‌نویسد، آن‌چه را خوانده و شنیده است، در فکرش مرور می‌کند و بهترین‌ها را روی کاغذ می‌آورد و وقتی آن را می‌خواند، مغرور نمی‌شود، چرا که قصد پیشرفت دارد و دوست دارد شنونده به انشایش نقادانه بنگرد و اگر اشکالی بود انتقادهای سازنده را با گوش جان بشنود و در نوشته‌های بعدی لحاظ کند و اگر انتقادی نابه‌جا بود، توان قانع کردن شنونده را داشته باشد و اگر احساس کرد انشایش گویا نبوده و ایجاد ابهام کرده است، در نوشته‌های بعدی دقت بیشتری کند.

زمان انشا

وقتی دانش‌آموز بداند که مدت زمان زنگ انشا محدود است، می‌کوشد افکارش را سریع مرور کند، احساسات و افکار مفید را هرچه سریع‌تر روی کاغذ بیاورد و بهترین استفاده را از حداقل زمان ممکن داشته باشد.

وقتی دانش‌آموز بداند که با پایان یافتن مهلت انشا، حتی پیش‌نویس انشا توسط دبیر جمع و به نوبت به او داده خواهد شد تا همان‌جا بخواند، می‌آموزد به دیگری وابسته نباشد و روی پای خود بایستد و می‌کوشد بهتر و بهتر بنویسد.

نقد انشا

وقتی دانش‌آموز بداند که به انشایش به چشم نقد نگاه خواهند کرد، می‌کوشد قبل از دیگران خودش انشایش را نقد کند و تا حد امکان، مطالب زائد و بی‌ارزش را حذف و مطالب جالب‌تری را جای‌گزین کند.

یادداشت کردن جملات طلابی هر انشا

وقتی دانش‌آموز بداند، اگر در انشایش جمله‌ای ارزشمند باشد که نظر دوستان را جلب کند، آن‌ها یادداشت برمی‌دارند

یک ضرب‌المثل چینی می‌گوید: کم‌رنگ‌ترین جوهرها از قوی‌ترین حافظه‌ها مانا تر هستند

زنگ انشا فرصتی است برای ایجاد عادت مطالعه و خلاصه‌نویسی

انتقادهای سازنده، افکار انسان را صیقل می‌دهند

انشا تراوشات فکری نویسنده در باره‌ی موضوعی خاص است

از زنگ انشا برای جبران عقب‌افتادگی دروس دیگر استفاده نکنیم

اگر دانش‌آموز تشویق شود، کتاب‌هایی را که مطالعه می‌کند، خلاصه‌نویسی کند و زنگ انشا برای دوستانش بخواند، او ضمن عادت به مطالعه و فرهنگ‌پذیری، در نوشتن انشا نیز مهارت می‌یابد. هم‌چنین با این روش از محتوای کتاب‌هایی که خودش نخوانده است هم آگاه می‌شود.

آرایه‌های ادبی و احادیث در انشا

اگر دانش‌آموز بداند که استناد به احادیث و سخنان بزرگان دین و ادب جهان، به ارزش نوشته‌اش می‌افزاید، همواره می‌کوشد ضمن مطالعه، از چنین مطالبی یادداشت بردارد، یا آن‌ها را به خاطر بسپارد و به هنگام لزوم استفاده کند.

اگر دانش‌آموز بداند که آرایه‌های ادبی چیست و استفاده از آن‌ها چه قدر نوشته‌اش را زیباتر و تأثیرگذارتر می‌کند، قوه‌ی تخیل خود را به کار می‌گیرد و آرایه‌پردازی می‌کند.

داستان‌های نیمه تمام برای انشا

اگر ذهن دانش‌آموز را درگیر داستانی بکنیم و در نقطه‌ی اوج داستان، نوشتن ادامه‌ی آن را به خودش واگذاریم، به داستان‌نویسی تشویق و زمینه‌ی نویسندگی و به‌کارگیری و تقویت قوه‌ی تخیل در او فراهم می‌شود.

اگر هر چند وقت یک بار، از دانش‌آموز بخواهیم با موضوع دل‌خواه خود انشا بنویسند، ناگفته‌های درونشان را روی کاغذ می‌آورند، احساس خوبی به آن‌ها دست می‌دهد و احساس وجود می‌کنند.

نتیجه‌گیری

۱. زنگ انشا را به یک تک ساعت ۴۵ دقیقه‌ای محدود نکنیم

۲. از زنگ انشا برای جبران عقب‌افتادگی دروس دیگر حتی فارسی یا املا استفاده نکنیم.

۳. برای درس انشا، از دبیران غیر تخصصی استفاده نکنیم

۴. دانش‌آموزان را به مطالعه‌ی کتاب‌های مفید و مناسب غیردرسی و استفاده از خلاصه‌ی آن‌ها در کلاس تشویق کنیم.

۵. در جلسات و کارگاه‌های آموزشی برای توجیه و ارتقای سطح علمی دبیران محترم ادبیات، از نویسندگان مجرب منطقه و استادان با معلومات استفاده کنیم.

۶. در ابتدای سال تحصیلی دانش‌آموزان را نسبت به درس انشا توجیه کنیم. به طوری که طرز انشا نوشتن، مدت

زمان آن و چگونگی نمره‌دهی، برای آن‌ها کاملاً روشن شود.

۷. دانش‌آموزان را به استفاده از آرایه‌های ادبی، احادیث و آیات، تک بیت‌های ناب، سخنان بزرگان و یادداشت‌برداری هنگام مطالعه، تشویق کنیم.

۸. برای افزایش خلاقیت دانش‌آموزان موضوعات متنوع و آزاد طرح کنیم.

۹. دانش‌آموزان خلاق را بشناسیم و در حد مدرسه، منطقه و حتی استان معرفی کنیم تا تشویقی برای دانش‌آموزان دیگر هم باشد.

۱۰. روحیه‌ی انتقادپذیری را در دانش‌آموزان تقویت کنیم؛ چرا که انتقادهای سازنده، افکار انسان را صیقل می‌دهند.

۱۱. کتابی جداگانه به درس انشا و نگارش اختصاص دهیم تا باعث ارزش‌دهی به درس انشا از طرف دانش‌آموزان و اولیای آن‌ها نیز بشود.

۱۲. دانش‌آموزان را به نوشتن داستان‌های کوتاه و نیمه‌بلند تخیلی و یا کامل کردن داستان‌های خواننده شده راهنمایی کنیم و سوق دهیم تا قوه‌ی تخیل آن‌ها پرورده شود و زمینه‌ی نویسندگی در آینده برایشان مساعد شود.

۱۳. دانش‌آموزان را به شنیدن انشاهای دوستان و یادداشت جملات طلایی انشاهای و نقد جملات دارای اشکال توجه دهیم.

۱۴. دانش‌آموزان را به انجام فعالیت‌های به‌روز اجتماعی، از قبیل تهیه‌ی ماه‌نامه و فصل‌نامه سوق دهیم. هم‌چنین آن‌ها را به خلاصه‌نویسی، نوشتن یادداشت روزانه، شرح حال، گزارش، مصاحبه، معرفی زادگاه و نامه‌نگاری و... تشویق کنیم.

خدایا چنان کن سرانجام کار
تو خشنود باشی و ما رستگار

منابع

۱. فروغی، محمدعلی، مجموعه آثار شیخ مصلح‌الدین سعدی شیرازی، انتشارات ققنوس، چاپ ششم، ۱۳۷۴.
۲. گنجوی، نظامی، مخزن‌الاسرار.
۳. معین، محمد، فرهنگ فارسی یک جلدی، گردآوری عزیزالله علیزاده، انتشارات راه رشد، ۱۳۸۵.
۴. یاقسی، محمد جعفر و ناصح، محمد مهدی، راهنمای نگارش و ویرایش، انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۷۲.
۵. امامی، محمد جعفر و آشتیانی، محمدرضا، نهج‌البلاغه، انتشارات مدرسه‌ی امام علی بن ابی‌طالب (ع)، ۱۳۷۷.
۶. مرعشی، امیر، اصول نویسندگی و فن نگارش، انشا و نامه‌نگاری حافظ، حافظ نوین، ۱۳۷۲.